

ترجمه محترم محمد صدیق خان طرزی

مختصر تاریخ مکاتب

اولین مکاتب در بین ممالک متقدم قدیمه از قبیل مملکت مصر، بابل و آسوریه و غیره عرض اندام نموده و تاریخ تاسیس آن به چندین صد سال قبل از میلاد ترقی میکنند. چون در بین عصر تجارت و صنایع در ترقی بود لہذا سعی زیاد می نمودند که اصول تحریر بیاموزند و رفتہ در بین مردم تعمیم پیدا کنند اولین علمی که در آن زمان در تحت تدوین گرفته شد صورت تحریر علم نجوم و حساب بود.

در ممالک گریک و یونان قدیم مکاتب از ۷ الی ۸ قرن پیش از میلاد تاسیس شده در پایتخت یونان (آتینه) برای شاگردان ۱۲ ساله مکاتب عمومی تاسیس و باز گردیده بود. در آتینه شاگردان از عمر ۷ الی ۱۲ مشغول تحصیل صرف نحو و انشاء و ادبیات بوده و بعد از آن مشغول تحصیل موزیک و سرود می بودند. مکاتب عصر مد کور شخصی بودم به فیس اجرا میگردد. بعد از چندی مکتب حکومتی سیورت تاسیس گردید و در بین آن انواع سیورت از قبیل آب بازی، پهلوانی، دویدنها، خیز زدنها، انداختن وزن ها، تیر اندازی و نیزه زنیها تحصیل میگردد و برای اشراف مملکت تعلیمات سیورتی فلسفه آموخته میشد. در روم سه قرن قبل از میلاد مکاتب ترقی نموده بصورت مخصوص عرض وجود مینماید و در بین مکاتب علوم صرف و نحو، انشاء، حساب، قوانین و علم جد اول تحصیل می شد بعد ازین تحصیلات برای آماده ساختن

اشخاص سیاسی علوم صرف و نحو، انشاء تاریخ، ادبیات و جغرافیای تعلیم میگردید. دو قرن قبل از میلاد برای تحصیلات عالی افراد مکاتب مخصوص فلسفه و قوانین وجود داشت. در زمان سلطنت های بزرگ رومی ها برای آماده کردن مستخدمین دواثر و روحانیون مکاتب مخصوص حکومتی وجود داشت. در وضعیت فیودالیزم (ملوک الطوائفی) مکاتب باصوالت و روحانی موجود بود. مکاتب آن زمان به سه اصول ذیل تطبیق می یافت:

۱ - مکاتیبیکه متعلق به کلیسا ها بوده درین آن صرف و نحو و علوم مذهبی تدریس میگردید.

۲ - مکاتیبیکه مخصوص معبد ها بود.

۳ - مکاتب مصری بود. این در نوع مکاتب مؤخر الذکر ابتدائیه بوده تقسیمات جداگانه را دارا نبود. بعد ازین تحصیلات خواهشمندان علوم؛ تعلیمات مذهبی، خواندن و نوشتن و بعد ازین صرف و نحو و علوم آثار نفیسه تحصیل میگردید در دیگر مکاتب که بطور یونیورسیتی ها تاسیس گردیده بود در فا کولته های جداگانه مثل فا کولته فلسفه و غیره معین شده بود. درین این فا کولته ها علم حساب، هندسه، نجوم، نظریات فوژیک تحصیل کرده می شد. تمام تحصیلات درین عصر به لسان لاتینی بوده مقصد عمده تحصیلات این زمان آماده کردن مستخدمین کلیسا ها بشمار میرفت.

در دوره فیودالیزم (ملوک الطوائفی) (قرن ۱۴ و ۱۶) اصول جهان تغییر یافته عدد و نفوس شهرها ترا بد پیدا کرد. لهذا عموم مکاتب آن زمان بر طبق تعلیمات تجارتنی و صنعتی تبدیل شده و درین مکاتب خواندن و نوشتن، هندسه، علم حساب و معلومات لازمه را جمع به طبیعات درس داده می شد. درین عصر تعلیمات لسان دانی و مکاتب نسوان برای دختران شروع و تاسیس گردید در او آخر دوره فیودالیزم مکاتب طرز مخصوصی بخود گرفته و برای احتیاجات علوم مذهبی و تجارتنی و صنایع

مکاتب مخصوصی باز گردیده و برای اشراف؛ آکادمی‌ها تأسیس می‌شد. این نوع آکادمی‌ها در شهر تیوبینگن سنه ۱۵۸۹ در کاسل سنه ۱۵۹۹ در گیلی سنه ۱۶۸۰ و در ویانه سال ۱۶۸۲ و غیره شهرها تأسیس گردید. چون دوره ناساجی در مملکت متمدن بهمین دور شروع میگردد حکومت فرانسه و آلمان در قرن ۱۶ قانونی وضع نمودند که باید اطفال بطور عمومی مجبوراً داخل مکاتب برای تحصیلات ابتدائی بشوند (در فرانسه سال ۱۵۶۶، ۱۵۹۸، ۱۶۰۸، ۱۶۹۸، ۱۷۰۴، قوانین متعدد وضع شد. در سوئی سال ۱۵۵۷ - ۱۵۸۰، ۱۶۷۳، اصولنامه‌های متعددی برای مکاتب وضع گردید. در وایمار سال ۱۶۱۹، در ویوتیمبرگ سال ۱۵۵۹ در پروسیا در سنه ۱۷۱۷ قوانین متعددی روی کار آمده.

با وجود وضع گردیدن این نوع قوانین متعدد تعداد مکاتب رضائیت بخش معلوم نمیشد و در مکاتب ابتدائی از اولیائی اطفال فیس گرفته میشد. معلمین هر کدام شان برای حاصل کردن پول مکاتبی باز کرده با وجود اینهم عموم مکاتب طوریکه در دوره فیودالیزم بود در تحت اقتدار کلیساها شناخته شده بود.

مکاتب ابتدائی در دوره ناساجی احتیاجات عموم تحصیل کنندگان را رفع نکرده بعد ازین دوره یعنی در اواخر قرن ۱۸ مکاتب رقم *Burgerschule* تأسیس شد بود در بن عصر ارباب صنعت و تجارت برای پیشرفت صنایع مکاتب متعددی باز کرده بودند. این نوع مکاتب بکنوع مکاتب عالی بشمار میرفت. مکتب رقم *Burgerschule* در شهر نیپلان علیحده در تحصیل قرارداد در اساس نیلان آن مکتب 'تحصیلات تجارت صنایع آسان فرانسوی' جرمنی، انگلیسی، جغرافیای طبیعی، تاریخ، علم حساب، تاریخ تجارت داخل بود. مکاتب کاتولیکی عموماً در بد اقتدار ارباب مذهب بوده اما در جرمنی از طرف حکومت اولاد اشراف داخل تحصیل کرده میشد.

مکاتب ابتدائی که بطور لازمه در آن علوم مخصوص تدریس می‌شد

اولین مرتبه از طرف آلمانیها در سنه ۱۷۶۸ در شهر گالی تأسیس شده بعد از چندی این نوع مکتب در برلین در سنه ۱۷۴۷ تأسیس یافت، نظر باین وضعیت تحصیلات علوم در زمان طفولیت رواج یافته مکاتب مخصوص برای تحصیلات باز میگردید (این نوع مکتبها در سنه ۱۷۶۴ در شهر ویتونبرگ و در سنه ۱۷۶۵ در برسلاو تأسیس یافته بود.)

در قرن ۱۲ در ایتالیه؛ جرمنی؛ نیدرلاند و غیره حکومتها کادمی مخصوص تجاری افتتاح گردیده و در آخر این قرن؛ اولین مکتب کوه شناسی در سنه ۱۷۶۴ در شهر فیبرگ تأسیس یافته و مکتب تکنیکی در سنه ۱۷۹۴ در شهر پارایس تأسیس یافت. در عصر یکه صنعت ترقی می یابد مکتب یگانه و سیله ترقی تجارت شناخته شده در بین آن کارگران و متخصصین با تجربه تحصیل می نمودند تا که از برکت تحصیل در امور صنایع ترقیات لازمه بدست آرند.

در این دور بغیر از تحصیل صنایع علوم عسکری نیز برای پیشرفت ترقیات خودها تأسیس گردید مکاتب و اکادمیهای متعددی برای این مقصد افتتاح یافت. البته درین دور طبقه عامه مملکت جهت تحصیل موقعی بدست آوردند نمیتوانستند اما اگر میخواهند که تحصیلات لازمه بنمایند مصرف زیادی کار داشت از این رونمیتوانستند این مصارف را متحمل بگردند. و الحاصل با مراتب فوق درین دور و تعداد مکاتب زیاد شده در هر گوشه و کنار دنیا به تعداد زیاد مکاتب وجود داشت. ولی درین مورد حصول تحصیل هم تغییر یافته متخصصین متعددی درین علوم بمیان آمده مشکلات لازمه رفع میگردد. راجع بتاریخ مکاتب بعضی از دول بزرگ دنیا نشریحات داده شد که تعداد مکاتب و شاگردان بخوبی معلوم شود.

فرانسه:

در فرانسه وقتی که رژیم سابق برکشت در اطراف مکتب مبارزه های خیلی شدید میان طوائف و طبقات مملکت بروی کار آمده و در عصر یکه حکومت جمهوری

در فرانسه تشکیل میشود مکاتب از اقتدار روحانیون مملکت مذکور برآمده تحصیل بدون فیس و اجرت آغاز و مکاتب رشد به تشکیل یافت بعد ازین اصول مکاتب چندین مراتبه تغییر کرده بعضاً در دست روحانیون مملکت و بعضاً در اقتدار دیگران می آید. این نکته نیز ناگفته نماند که مکاتب در عصر شارل دهم به ارنجاع بزرگی دوچار بوده از تعداد لازمه آن کاسته شد. ولی بعد از تغییرات بزرگ در فرانسه بسال ۱۸۳۰ تعداد مکاتب ابتدائی به ۳۰۵۳۶ و تعداد شاگردان آن به ۹۳۴ ۱۳۵۷ طالب العلم میرسید. بعد ازین مکاتب مخصوص بچه ها در فرانسه ۶۱۴ ۴۶۰ بوده تعداد بچه هائیکه در آن تحصیل میکردند ۲۱۶۰۰۰۰ نفر بوده و مکاتب نسوان درین وقت ۴۱۴ ۱۹۰ بوده تعداد متعلمه های آن ۱۳۵۴۰۰۰ نفر بود (این احصائیه از معلومات سنه ۱۸۴۸ گرفته شده است) بغیر از مکاتب ابتدائی برای تعلیم کاربگران و متخصصین مکتب های دیگری بنام مکاتب (عالی ابتدائی) تشکیل شد. علاوه برین برای علوم مختلفه مکتب های جداگانه تاسیس یافت.

دوباره بعد از انقلاب سنه ۱۸۴۸ تحصیل بدون فیس در مملکت جاری شده اگرچه قوه تجاعی برخلاف این مسئله بود با وجود آن هم اولیای مملکت سعی کرده بصورت لازمه در حیات تطبیق نمودند. **ریال جامع علوم انسانی** در مدت ۲۰ سال که سلطنت جدید در فرانسه تشکیل یافت تعداد مکاتب تغییر نکرده بحال خود باقی ماند تعداد عمومی آن قرار ذیل بوده:

- ۱ - سنه ۱۸۵۰ مکاتب ابتدائی ۵۰۲۶۷ تعداد مکاتب روحانی ۱۰۳۱۲ بود.
 - ۲ - سنه ۱۸۷۲ مکاتب ابتدائی ۵۱۶۳۳ تعداد مکاتب روحانی ۱۸۵۴۸ بود.
- در سنه ۱۸۸۱ بتاريخ ۱۶ جون ناپیلون سوم قانون جدیدی در تعلیم وضع کرد. و نظر به این قوانین يك اصلاحات جدیده در وضعیت مکتب ها محسوس گردید از سنه ۱۸۸۲ الی ۱۸۸۶ پروگرام صحیح تعلیم در فرانسه قرار یافته بهین

اصول چندین سال دوام کرده بعد ازین واقعات یعنی در سنه ۱۹۰۴ بتاریخ
 ۵ جون که حکومت بدست رادیکال آمده قانونی وضع شد که
 تعلیمات مذهبی بطور خصوصی تحصیل کرده شود.

بعد از حرب عمومی مکتب های فرانسه رقم فاشیستی را بخود گرفته درین زمان
 برای روحانیون دوباره موقع بدست آمد که بطور مستقل مکتب ها تاسیس
 بنمایند و نظریه بعضی واقعات خورد ریزه مجبوریتی پیش شد که کنترل عموم
 مکاتب فرانسه در دست انضباط باشد و در همین مرحله تعداد مکاتب ابتدائی و عالی
 قرار ذیل سال بسال ترقی یافته بود.

سنه ها -	تعداد مکتب ها -	تعداد شاگردان
۱۸۷۲	۷۰ ر ۱۷۹	۴ ر ۷۲۲۲۷۵۴
۱۸۹۲	۸۲ ر ۴۳۳	۵ ر ۵۵۴۱۱۵
۱۹۱۱	۸۲ ر ۴۸۸	۵ ر ۶۵۴۷۹۴
۱۹۲۷	۸۰ ر ۶۷۸	۳ ر ۹۹۴۱۰۸

کم شدن تعداد مکتب ها و تعداد شاگردان آن ازین ره گذر است که درین
 عرصه اخیر تولدات در فرانسه کم شده بود.

تفاوت تعداد مکتب های وسطی فرانسه قبل از حرب عمومی و بعد از حرب
 عمومی قرار ذیل است

سنه	تعداد مکتب وسطی	تعداد شاملین آن
۱۹۱۱	۵۲۸	۱۳۳ ر ۸۰۳
۱۹۲۸	۵۳۸	۱۶۹ ر ۱۸۶

آلمان: مکاتب آلمان بیک صورت خوب در او اخر قرن ۱۸ و ابتدائی قرن ۱۹
 ترقی نموده علت ترقیات آن نتیجه تبدلات رژیم فرانسه بود. بعد از سنه ۱۸۴۸
 مکتب عام گردیده شاگردان درین آن بیک تعداد زیاد داخل گردیده بودند.

و درین وقت تا یک اندازہ مکتب های الهان از اقتدار و حانیون برآمده ولی بعد از ۲۰ سال مکتب الهان بیک وضعیت ارتجاعی قدم گذاشته بعد از سعی و عمل فوق العاده در سنه ۱۸۵۴ مکاتب ابتدائی آن مملکت تا یک اندازہ تصحیح یافت و درین عصر در مکتب ابتدائیہ حساب و لسان المانی بدرجہ خوب تحصیل میشد در سنه ۱۸۷۰ الی ۱۸۷۱ وقتی کہ محاربه یرو و شیا و فرانسه خاتمه یافت صنعت در الهان ترقی نمود لہذا بعد ازین عرصہ اصلاحات مکتب ها شروع گردید و در سنه ۱۸۵۴ حکومت برای مکاتب ابتدائی یرو و غرام ۶ سالہ تعیین نموده در یرو و غرام خود علوم صرف و نحو ہندسہ ، تاریخ ، طبیعات جغرافیا فزیک را داخل کرد.

بعد از این اصلاحات عمومی مکتب های صنایع جداگانہ قدم بعرصہ وجود گذاشته ترقیات شایانی پیدا کرد اگرچہ درین زمان مکتب های نسوان تاسیس شدہ باوجود این ہم تعلیمات شان از مکتب های بچہ ها خیلی پست بود.

تعداد مکتب های ملی در یرو و شیا قرار ذیل حساب شدہ بود.

سنہ	تعداد مکاتب
۱۸۳۱	۲۱۷۸۳
۱۸۶۱	۲۵۱۵۶
۱۸۹۱	۳۴۷۴۱
۱۹۰۱	۳۶۷۵۳
۱۹۲۱	۳۳۲۸۱

علت سقوط مکتب ها در سنہ ۱۹۲۱ همین است کہ درین زمان تجارت آلمان نسبت بہ ما ہدہ و ارسای سقوط کرد.

انگلستان : در سال های دہم قرن ۱۹ حکومت در تاسیس مکتب ها شمولیت نورزیدہ مکتب ها در انگلستان بطور شخصی تاسیس شدہ بود. قوانین ۱۸۷۶ ، ۱۸۸۰ ، ۱۸۸۵ و ۱۸۹۱ در انگلستان تعداد مکتب ها را بلند بردہ اینست کہ

دوین زمان مکتب های ابتدائی بطور عمومی بازگردیده و تعلیم ابتدائی بطور عمومی در مملکت رواج یافت و در مکتب های ابتدائی مذکور اطفال در سن ۶ الی ۸ داخل میشدند.

تعداد مکتب های عالی و ابتدائی در برطانیای کبیر قرار ذیل بود:

تعداد مکتب ها	تعداد شاملین آن	سنه
۸۲۸۱	۱۴۳۱۷۶۶	۱۸۷۰
۱۷۶۱۴	۳۲۶۳۱۴۷	۱۸۸۰
۱۹۴۱۹	۴۳۴۱۳۶۴	۱۸۹۰
۳۲۱۲۹	۶۰۳۳۶۸۹	۱۹۱۰
۲۰۷۳۰	۵۵۷۷۸۰۵	۱۹۲۸

علت سقوط تعداد مکتب در انگلستان نیز علت حرب عمومی بوده و تعداد تولدات هم سقوط کرده بود.

تعداد مکتب های و سطی انگلستان قرار ذیل بود:

تعداد مکتب ها	تعداد شاملین آن	سنه
۹۵۰	۱۵۶۲۶۶	۱۹۱۰
۱۳۲۰	۳۸۴۶۴۲	۱۹۲۸

ازین معلومات چنین نتیجه بدست می آید که تعداد مکتب های و سطی در انگلستان ترقی یافته بود.

